

روایت دفاع مردم بومی از حرم در «انقلاب زینبی»

مستند «انقلاب زینبی» به کارگردانی محمد مهدی نعمت الهی فردا در سالن حقیقت مرکز گسترش سینمای مستند، تجربی و پویانمایی نمایش داده می‌شود.این مستند از منظرلی متفاوت به مسأله مدافعان حرم ونقش آنها در همراهی با مردم سوریه برای آزادی این کشور می‌پردازد. محمد مهدی نعمت الهی، کارگردان اثر در گفت‌وگو با مهر درباره نحوه شکل‌گیری و پرداختن به این مستند گفت: سال ۱۳۹۷

یک پروژه برای معرفی میراث بشری در سوریه داشتم که در نهایت به ساخت مستند «دوباره زیارت» به تهیه‌کنندگی مرتضی شعبانی منجر شد. در طول فرآیند حضور در سوریه، دیگر خاطرات مردم منطقه از جریان دفاع از حرم حضرت زینب(س) شدم. بعد از مدتی این ایده به ذهنم رسید که اصلا ماجرای مدافعان حرم چیست، وی افزود: انقلاب زینبی، روایت ساکنان بومی منطقه است که در ابتدا حتی با چوبدستی برای

ارادت مستند به عاشورا

با وجود کم‌کاری سینماگران، مستندسازان با کارهای متنوعی به روایت سنت‌های محرمی ایرانیان پرداخته‌اند

سینمای مستند از دیرباز تا

امروز، بر خلاف سینمای داستانی، توانسته است با یافتن سوزه‌های جذاب، عشق مردم ایران به امام حسین(ع) و سنت‌های محرمی را ثبت و ماندگار کند. در روزهای گذشته، در

گزارش‌هایی که در همین صفحه نوشتیم درباره ترم فعل‌های سینماگران و دست‌اندرکاران سینمای داستانی درباره آیین‌های محرم وعاشورا گفتیم.

گفتیم که سینمای دینی به خصوص سینمای تأثیرگرفته از فرهنگ عاشورایی با وجود این‌که همواره مورد اقبال مردم بوده، در زمینه ساخت فیلم‌های داستانی چقدر کوتاهی کرده اما در این گزارش می‌خواهیم بگوییم که سینمای مستند در این زمینه، همیشه کم‌کاری‌ها را جبران کرده و مستندسازان ایرانی از دیرباز ضمن ثبت و ضبط مراسم عزاداری محرم و آیین‌های سرشار از معنا آن، به دنبال سوزه‌های بکر و خواندنی بوده است. از میان چهره‌های نامدار سینمای ایران، باید از ناصر تقوایی نام برد که دو مستند «اربعین» و «تمرین آخر؛ تعزیه حر دلآور» را در خصوص مراسم مذهبی و آیین‌های عاشورایی ساخته است.

اربعین درباره عزاداری مردم پوشهر، مستندی ۱۹ دقیقه‌ای است که در سال ۱۳۹۴ ساخته شده وروایتی از آیین عزاداری در مسجد دهدشتی شهر پوشهر است و همزمان با روزاربعین پخش می‌شود. «تمرین آخر؛ تعزیه حر دلآور» مستندی است از تمرین تعزیه حر دلآور که متن آن در اوایل حکومت قاجار توسط میرعزای کاشانی نوشته شده است. تقوایی در این مستند توانسته ترکیبی از جنبه‌های مختلف تعزیه، موسیقی، آواز، روایت و بازیگری خاص تعزیه را عرضه کند.

این مستند در سال ۱۳۸۳ و به‌منظور ارائه به یونسکو جهت ثبت جهانی تعزیه ساخته شده است.

تقوایی درباره چگونگی ساخت این مستند گفته است: «فرمی از یونسکو آمده بود تا برای ثبت تعزیه در این سازمان باید فیلم ۱۰ دقیقه‌ای درباره لباس در تعزیه، موسیقی و شیوه بازیگری آن ساخته شود تا ضمیمه مدارک ثبت تعزیه شود ما به دلیل زمان کم، مجبور بودیم در حین تمرین برای ساخت فیلم بلند یک ساعت درباره تعزیه، این فیلم ۱۰ دقیقه‌ای را هم بسازیم. تعزیه واقعی را می‌توان فقط در روز عاشورا در جمع مؤمنان اجرا کرد اما در این فیلم چند روز قبل با دو وانت و بلندگو در شهر راه افتادیم واعلام کردیم که در روز جمعه می‌خواهیم قسمت پایانی تعزیه را فیلمبرداری کنیم واز مردم خواهش کردیم که با لباس مشکی در این مراسم شرکت کنند که البته آنها هم با ما بسیار همکاری کردند تا حال وهوای عزاداری در تعزیه ایجاد شود.»

مجید مجیدی دیگر فیلمساز مشهوری است که مستند «نجوی عاشورایی» را ساخته است. این مستند درباره عزاداری و سینه‌زنی در حسینیه کربلایی‌ها در تهران است که با استفاده از ۱۱ دوربین به ثبت و ضبط نمایشی متفاوت و تأثیرگذار از آیین پرداخته است. از نکات جالب این اثر، اجرای زنده یاد استاد محمد علی کریمخانی است که در این اثر ثبت و ماندگار شده است.

رضا میرکریمی هم با ساخت «شش گوشه عرش» تلاش ناتمام مرحوم رسول ملاقلی پور برای ساخت مستندی درباره مراحل آمادسازی ونصب ضریح جدید مرقد امام حسین(ع) را که با درگذشت ناگهانی ملاقلی پور ناتمام مانده بود، تکمیل کرد. البته در این موضوع، مستند

کامل‌تری هم ساخته شده است؛ «ضریح» به کارگردانی،

تهیه‌کنندگی و نویسندگی حمیدرضا عطار. این مستند مراحل ساخت ضریح امام حسین(ع) به دست هنرمندان برجسته ایرانی، کمک‌های مردمی و همه ارادتمندان را ساحت مقدس ائمه معصومین(ع) در ایران و دیگر نقاط جهان را که از خرداد ۱۳۸۷ آغاز شد و مهر ۱۳۹۱ به پایان رسید و در همان سال طی یک کاروان باشکوه در میان استقبال و بدرقه میلیون‌ها ایرانی به عراق انتقال یافت و پس از عملیات ۵۲ روزه تعویض و ضریح جدید نیز ۱۵ مهر ۹۱ رونمایی شد، روایت کرده است.

روایت‌های تاریخی

برخی مستندهای عاشورایی، سعی کرده‌اند با پژوهش در متون تاریخی و با استفاده از بازسازی تصویرهای تاریخی و استفاده از فضای امروز، روایتی جامع از حادثه کربلا به مخاطب ارائه دهند. «کربلا جغرافیای یک تاریخ» یکی از مهم‌ترین آثار در این زمینه است که از حرکت امام حسین(ع) از مدینه به مکه آغاز می‌شود و روایت فرد را تا بعد از عاشورا با استفاده از تکنیک‌های مختلف بصری اعم از فیلم، تعزیه، نقالی و پویانمایی ادامه می‌دهد. این مستند به تهیه‌کنندگی بهروز مفید و کارگردانی داریوش باری و با روایت شهاب حسینی، سعی کرده از داستان به شکل مؤثری بهره برد. این فیلم نخست درباره تاریخچه امام حسین(ع) روایت خود را بیان می‌کند و سپس چگونگی عزاداری در فرهنگ‌های مختلف جهان را در

محرم خارج از مرزها

تعدادی از مستندهای ساخته‌شده در سال‌های اخیر، به موضوع محرم در خارج از مرزهای ایران می‌پردازد. مستند «دریند» به کارگردانی حسین همایونفر و تهیه‌کنندگی مؤسسه اوج به برگزاری مراسم محرم در شهر دریند قفقاز و روایت آن از زبان ریش سفیدان و شیبه‌خوانان پرداخته است. همچنین بخش‌هایی از سختی‌های برگزاری مراسم و شعائر عاشورا در زمان حکومت سوسیالیستی شوروی را روایت می‌کند.

«فرحه» رادر ایران ببینید

برنامه دوره جدید سینما تک به فیلم‌های «سینمای مقاومت» از کشورهای تونس و مصر اختصاص دارد و با فیلم «فرحه» به کارگردانی و نویسندگی دارین جی، سلام آغاز می‌شود. این فیلم فردا راس ساعت ۱۵ در سالن سینما تک به نمایش درخواهد آمد. فرحه، فیلمی تاریخی و محصول سال ۲۰۲۱ است که تجربه بلوغ یک دختر فلسطینی به نام فرحه در زمان آوارگی فلسطینی‌ها از سرزمین‌شان در سال ۱۹۴۸ را روایت می‌کند. فیلم براساس یک داستان واقعی نوشته شده که سختی‌های زندگی این دختر را به نمایش می‌گذارد. اولین نمایش فیلم در جشنواره فیلم تورنتو، ۱۴ سپتامبر ۲۰۲۱ بود که با استقبال مخاطبان و منتقدان مواجه شد.

شب تاسوعاکودکان روستا مراسمی به نام کیچیک پولکه (مشعل کوچک) و بزرگ‌تر هاد ر شب عاشورا مراسم اصلی را بانام بویوک پولکه (مشعل بزرگ) برگزار می‌کنند. فیلم داستان عکاسی است که برای تحقیق از مراسم مذهبی «پولکه» وارد روستایی در منطقه آذربایجان می‌شود و همزمان دوربین از شروع تا پایان مراسم را به تصویر می‌کشد. در این مراسم یک مشعل اصلی بزرگ در وسط میدان اصلی و جلوی مسجد اعظم روستا افروخته می‌شود تا مردم گرد آن جمع شوند. عزاداران مانند وقتی که به زیر علم می‌روند، یکی یکی به زیر این مشعل می‌روند و دوفرد دیگر نیز به دنبالش راه می‌افتند. یکی سطل آب را با خود می‌برد و دیگری آب را از سطل برمی‌دارد و بر آتش گردان می‌ریزد تا آواخک کند.

مستند «محرم در شهرستان خاتم» تولید صداوسیما ی مرکز بیزه مراسم عزاداری روز عاشورا در روستاهای این شهرستان را نشان می‌دهد که از صبح با «جوش دوره» آغاز می‌شود و با سینه‌زنی، زنجیرزنی و روضه‌خوانی ادامه می‌یابد و نزدیک ظهر، دسته‌های عزاداری به احترام شهیدان به خانه آنها می‌روند و در آنجایی از سینه‌زنی و زنجیرزنی، یاد و خاطره شهید را گرمی می‌دارند.

فرهاد ورهرام که از مشهورترین مستندسازان ایران است، «نخل» را درباره مراسم نخل‌گردانی در روستای ایبانه ساخته که اگرچه از نخستین مستندهای اوست، همچنان دینی است.

مستند «رسم عاشقی همنه» ساخته... کرم رضایی زاده

درباره مراسم کرنا نوازی، سومین روز شهادت امام حسین(ع) بعد از عاشورا در شرق گیلان است. در این رسم، حدود ۱۲۰ نفر کنار هم کرنا می‌نوازند. یک سرکرناچی (رهبر) هم وجود دارد که مانند رهبر ارکستر این افراد را هدایت می‌کند. این نوازندگان گاهی آن قدر می‌نوازند که حتی ازلب هایشان خون می‌چکد و می‌گویند که این خون هافدای امام حسین(ع).

جالب است بدانید کرنا، سازی است که نزدیک به ۱۵۰۰ سال قدمت دارد و حتی در شاهنامه فردوسی نیز از کرنا ی مثال آمده است.

مستند «کاروان و ساریان» راجرمان اشرفی زاده ساخته و درباره کاروانی در شهر درفول است که هر ساله توسط یک خانواده و با هزینه شخصی در روزهای محرم مسیری را طی می‌کنند.

مرجان اشرفی زاده درباره این مستند می‌گوید: «عده‌ای از این افراد شتر کرایه می‌کنند، عده‌ای به صورت داوطلبانه از تهران برای گریم افراد کاروان به آنها ملحق می‌شوند و... در حقیقت موضوع اصلی به تصویر کشیدن تلاش آدم‌هایی است که معتقدانه برای انجام مراسم عاشورا تلاش می‌کنند.»

دخالت درمتن برای جلوگیری از فاجعه

مستند جالب دیگری که مشاهده آن برای همه جذاب است، «صحنه آخر» به کارگردانی محمد قاسم پور است. این اثر درباره مراسم تعزیه‌ای در اهواز است که به‌صورت

لازم برای ساخت مستند را در نقاط مختلف بنگلادش ضبط کردیم. مشکلات مالی ناشی از حضور در یک کشور دوردست، ترجمه زبان بنگلادشی و مواردی دیگر، از جمله مسائل و مشکلات ما در مسیر تولید مستند «امام باره» بود که موجب شد تا ساخت این کار بیش از اندازه استاندارد تهیه یک فیلم به طول بینجامد. این مستندساز یادآور شد: معمولاً بزرگ‌ترین مشکل ساخت فیلم در عرصه بین‌الملل، هماهنگی، ارتباط‌گیری وبرقراری گفت‌و مان با مردم کشوری است که در آن مشغول به کار می‌شویم. برای حل این مسأله، از دوستان اهل بنگلادش که به‌عنوان طلبه در قم ساکن هستند، استفاده کردیم.

سینما حقیقت

«خرده‌روایت‌های عاشقی» با فیلم‌های کوتاه محرمی

اکران ویژه ماه محرم در نهمین فصل پائتوق فیلم کوتاه، فردا ساعت ۱۴:۴۵ با نمایش پنج فیلم کوتاه در قالب بسته «خرده‌روایت‌های عاشقی» در پردیس سینمایی بهمن میزبان علاقه‌مندان خواهد بود. در این اکران از فصل نهم پائتوق فیلم‌کوتاه، فیلم‌های کوتاه «مرتبه ناتمام» به کارگردانی احمد حیدریان، «رقص آب» به کارگردانی فرزاد زنجبر، «سردست» به کارگردانی فاطمه سادات جواد ی، «شمع هشتم» به کارگردانی علی جعفری و «مجلس شبیه» به کارگردانی مهدی رمضانزاده روی پرده خواهد رفت. مرتبه ناتمام، روایتی درباره مواجهه یک گروه نوجوان با فرهنگ و آیین عاشورا است. رقص آب، داستان دانش‌آموزی است که از معلم خود شنیده اگر کسی می‌خواهد امام حسینی واقعی باشد، باید در مقابل ظلم بایستد و به همراه دوستانش به دنبال ظالم می‌گردند. سردست، روایت آشنیز با تجربه هیاتی است که متوجه می‌شود برای غذای نذری ظهر عاشورا مشکلی پیش آمده است. شمع هشتم، درباره مادری است که سال‌ها منتظر آمدن پسرش است تا قولی را که به همسر مرحومش داده بود به سر انجام برساند. مجلس شبیه، داستان نویسنده جوانی است که رمانش در بازار فروش نرفته است.

دفاع از حرم به میدان آمدند اما بعدا توسط رزمندگان حزب... لبنان، مخصوصا شهید ابوتراب و تحت اشراف کلی مستشاران نظامی ایران، آموزش نظامی دیدند. انقلاب زینبی یک اتفاق ویژه برای من رقم زد که آن آشنایی با گروهی محقق و نویسنده بود که امسال در نمایشگاه کتاب از نتیجه تلاش هایشان رونمایی کردند. نام کتاب این دوستان «مقاومت زینبیه» است که در آن با ۲۵۰ نفر از چهار کشور صحبت شده است.

دوریزانه اجرا می‌شود. روایت تعزیه به زبان فارسی و رجزخوانی‌ها به زبان عربی است اما نکته جالب اینجاست که مردم اجازه نمی‌دهند صحنه آخر که مربوط به گودال قتلگاه است، اتفاق بیفتد. در واقع عده زیادی از مردم جلوی روایت تاریخ را می‌گیرند.

مستند جذاب دیگری درباره مراسم محرم، «اسب سفید سرزمین من» نام دارد که بیانگر ارادت اهل سنت به امام حسین(ع) است. در این مستند به تهیه‌کنندگی و کارگردانی عباس مهاجران می‌بینیم که مردم روستایی کویری در جنوب خراسان، اسب سفیدی را برای مراسم عاشورا می‌خرند و از آن در طول سال نگهداری و تیمار می‌کنند و به اسب، تمرین می‌دهند تا چند ساعتی مرکب تعزیه‌خوان‌ها شود و نقش ذوالجناح را بازی کند. جالب اینجاست که پرورش‌دهندگان اسب ترکمن هم اگرچه مسلمانان اهل سنت هستند اما برخی از آنها به دلیل احترامی که برای امام حسین(ع) قائل هستند، علاوه بر فروش اسب به تعزیه‌گردان‌ها در بسیاری از موارد اسب‌های سفید خود را برای مراسم تعزیه امانت می‌دهند.

نکته قابل ذکر در این مستند، استفاده خلاقانه از موسیقی ترکمنی و خراسانی و مرثیه‌خوانی رسول تخفیان در این اثر است.

مستند ادبیات آیینی

گره‌خوردگی سنت‌های محرم با ادبیات و به خصوص شعر باعث شده برخی مستندسازان به دنبال با زبویی تحلیل این پیوند تاریخی باشند. مستند «ترکیب‌بند» به کارگردانی امیر آذین، محصول ۱۳۹۵ خانه مستند است که تحلیل و بررسی شعر ترکیب‌بند معروف «باز این چه شورش است» را دستمایه ساخت مستند قرار داده است. این مستند روایتی است با موضوع ترکیب‌بندهایی که در موضوع عاشورا و مصائب اهل بیت عصمت و طهارت(ع) سروده‌شده که شناخته‌شده‌ترین آنها ترکیب‌بند محتشم کاشانی است. در ادامه سعی شده از طریق بررسی زندگینامه محتشم کاشانی و سیر آثار و ارادت وی به امام حسین(ع) و خاندان نبوت به این مسأله پرداخته شود که چگونه این ترکیب‌بند تا این حد ماندگار شده است. در این حوزه، مستند «حماسه تاج‌الشعر» تولید شبکه مستند سیما در ۱۵ قسمت ۳۶ دقیقه‌ای درباره یکی از چهره‌های مؤثر ادبیات آیینی تولید شده است.

این مستند پرتزای از شاعر معاصر و مذهبی مرحوم حاج عباس قلی یحیوی ملقب به تاج‌الشعراست. عباس قلی یحیوی از شاعران مرتیه‌سرای آذری زبان ایرانی اهل اردبیل است. اغلب سروده‌های وی به زبان ترکی آذری بوده و در سروده‌های خود از قالب شعری حماسی استفاده کرده است. تخلص او ابتدا «احقر» بود که بعداً آن را به نام خانوادگی خود یعنی «یحیوی» تغییر داده است.

اکران

«ساعت ۶ صبح»

این هفته، روی پرده

فیلم «ساعت ۶ صبح» از چهارشنبه این هفته به اکران عمومی می‌رسد. این فیلم، دومین فیلم سینمایی مه‌ران مدیری پس از «ساعت ۶ عصر» است که طبق تأیید دست‌اندرکارانش از روز ۳ مرداد روی پرده سینماهای رود، قرار داد نمایش این فیلم به تهیه‌کنندگی علی‌اوجی روز ۱۲ تیر در شورای صنفی نمایش ثبت شده‌بود. ساعت ۶ صبح که از آن به‌عنوان یک اثر ملتپاب اجتماعی یاد شده است، سال قبل متقاضی شرکت در جشنواره فجر بود ولی مجوز نمایش نگرفت و به فهرست هیات انتخاب جشنواره راه پیدا نکرد. سمیرا حسن پور، مهرداد صدیقان، مونا فرجاد، مه‌ران مدیری، تینو صالحی، سعید زارعی، منصور نصیری، خیام وقارکاشانی، وحید منتظری، محمد حیدری، مه‌رو نونهالی، رضا کیانی‌نژاد، ساقی عطایی، رزا ماندنی، نورآرش چارلی، آزاده سینی، ساعر رجبی، روزان ایرچی، مهسان خداکرمی، میلاد رافقتی، پوریا اسلان، بابک کمانگیر، مریم مشهور، علیرضا اسلام‌پناه، رگسانا محمدرضا، سارا مری، سیما سرمد، سحر آرزین و... بازیگران این فیلم سینمایی هستند.

